

LEGENDA CHRISTIANI

VITA ET PASSIO
SANCTI WENCESLAI
ET SANCTE LUDMILE
AVE EIUS

Edidit, in linguam Bohemicam vertit,
commentariis auxit
Jaroslav Ludvíkovský

PRAGAE
1978

KRISTIÁNOVA LEGENDA

ŽIVOT A UMUČENÍ
SVATÉHO VÁCLAVA
A JEHO BÁBY
SVATÉ LUDMILY

K vydání připravil, přeložil
a poznámkami opatřil
Jaroslav Ludvíkovský

PRAHA
1978

Incipit vita et passio
sancti Wenceslai
et sancte Ludmile
ave eius.

(PROLOGUS.)

Prolog. 1 Domino et ter beato sancte ecclesie Dei Pragensis
secundo pontifici Adalberto humillimus et omnium
monachorum nec dicendus infimus frater, solo nomine
Christianus, in Christo Iesu prosperis successibus ad
5 vota pollere.

Passionem beati Wenceslai simul cum ava sua beate
memorie Liudmila, qui velut nova sidera lumine virtu-
tum suarum patriam suam Bohemiam cum omni simul
gente irradiant, diversis compositionibus et non pleni-
10 ter disertam reperiens, dignum duxi, ut vestram sancti-
tatem, qui ex eodem tramite lineam propaginis tra-
hitis, adirem, quo ex iussione vestra simul et licencia
aliquo modo eam corrigerem, vel si qua deessent, hos,
qui adhuc superstites essent, senes seu religiosos quos-
15 que, qui eorum gesta vel acie oculorum hausissent seu
auditu aliorum narratione comperissent, percontarer
atque hec adderem. Quod eciam sollicitus fui agere
non iactancie cuiusdam causa, quippe cum omni-
modis imperitus sim sermone et ab omni lepore ver-
20 borum extraneus — quamvis si hec cuncta in promptu
forent, moles tamen peccaminum ad merita tantorum
propalanda devitaret. Sed quia inepcie nostre simul
et pigricie maxime sunt, studiaque nostra, studiis sco-
lasticorum comparata, studia esse desistunt, non des-
25 perans de venia ob enormitatem criminum, prout
vires suffecerint, ex adiuvamine ipsorum sanctorum
confidens, ut se res habeat, aggrediar exarare stilo.

Počíná se život a umučení
svatého Václava
a jeho báby
svaté Ludmily

PŘEDMLÚVA

Přeblaženému Pánu, svaté boží církve pražské dru-
hému biskupu Vojtěchovi bratr nejpokornější a ani
názu posledního ze všech mnichů nezasluhující,
křesťan toliko svým jménem Kristián, přeje v Kristu
Ježíši, aby došel hojného a šťastného splnění svých
modliteb.

Shledávaje, že umučení blahoslaveného Václava
a jeho báby Ludmily blahoslavené paměti, kteří jako
nové hvězdy ozařují světlem svých ctností vlast svou
Čechy a všecken jejich lid, bylo vylíčeno neúplně
a v skladbách sobě odporujících, pokládal jsem za
vhodno obrátiti se k Vaší Svatosti, jenž z téhož rodu
svůj původ odvozujete, abych z Vašeho rozkazu
a s Vaším svolením toto líčení poněkud opravil, nebo
kdyby v něm něco chybělo, abych se vyptal někte-
rých starců nebo mnichů, pokud ještě jsou na živu
takoví, kteří skutky oněch světců na vlastní oči viděli
nebo o nich z vypravování jiných slyšeli, a tím abych
je doplnil. A nevěnoval jsem se této práci z nějaké
touhy po slávě, poněvadž jsem zcela neznalý vý-
mluvnosti a veškerá krása slov je mně cizí - ačkoli,
i kdyby se mi toho všeho v hojnosti dostávalo, pře-
ce by mi tíha mých hříchů bránila v oslavení zásluh tak
velikých světců. Jakkoli však má nedostatečnost a ne-
schopnost je převeliká a jakkoli vzdělání mé, srovná-li
se se vzděláním lidí učených, přestává býti vzděláním,
přece neztrácejte přes nesmírnost svých vin naděje na
odpuštění a důvěřuje v pomoc právě těchto svatých,

Sed in primis hoc dicendum, quomodo si talium tam-
que precipuorum sanctorum atque ydoneorum
30 testium Christi gleba in partibus Lutheringorum seu
Carlingorum ceterarum vel Christianorum gencium
contineretur, insignium miraculorum virtutibus ver-
nans, olim gesta hec aureis, ut ita dixerim, apicibus
depinxissent, responsoriorum cantilenam cum anti-
35 fonis, adiectis sermonum exortacionibus, decorassent,
cum plurimorum menibus cenobiorum, quamvis ipsi
horum similibus [sanctorum] martyrum, confessorum,
virginum reliquorumque sanctorum exultent possi-
dere venerabilia pignora. At nos horum carentes cunc-
40 torum, hos, ut ita fatear, post Deum solos habentes,
quasi indigne tractamus eorumque de die in diem
indigni virtutes videntes, veluti increduli manemus,
eis servire dissimulamus. Hactenus de nostra desidia
dixisse sufficiat.

45 Nunc vos deprecor, pontifex inclite et nepos carissime,
ut qui me immeritum hoc opus subire fecistis, precibus
apud communem patronum iuuetis, ut qui vos meritis
suis ad pontificale decus conscendere statuit, dum
vobis in futuro apud Christum dominum coronam
50 glorie pro reportato lucro de creditis ovibus acqui-
sierit, nobis saltem veniam criminum impetrare dig-
netur. Vestra etiam illustri sapiencia, quod nostra
fatuitas insipienter ebullivit, obnixè petimus oblitte-
rari atque doctrina vestra decorari. Auctoritate etiam
55 vestra hec eadem firmare dignemini, quo saltem per
parrochiam vestram scribatur legaturque.

Hiis itaque breviter prelibatis, ad gesta eadem propa-
landa accingamur, tam meritis beati martyris quam

pokusím se, pokud mé síly stačí, vypsati události tak,
jak se vskutku staly.

Ale nejprve musím říci toto: Kdyby ostatky tak vynika-
jících svatých a tak hodných svědků Kristových, oplý-
vajících divy znamenitých zázraků, chovali v zemích
Lotharovců nebo Karlovců anebo jiných křesťan-
ských národů, byli by již dávno tyto události, abych
tak řekl, zlatým písmem vylíčili a byli by je oslavili
zpěvem responsorii a antifon a výmluvnými kázáními
i stavbou mnohých klášterů, třebaže se sami mohou ra-
dovat, že mají ctihodné ostatky těmto podobných
mučedníků, vyznavačů, panen a jiných svatých.
Kdežto my, kteří světců vůbec postrádáme a jen tyto
dva, abych tak vyznal, po Bohu máme, chováme se
k nim jaksi nedůstojně, a ačkoli den co den vidíme,
my nehodní, divy jimi způsobené, jakoby v nevěře
setrváváme a jim sloužití zapomínáme. Jen tolik
budiž pověděno o naší netečnosti.

Nyní Vás snažně prosím, slovutný biskupe a nejdraž-
ší synovče, poněvadž jste mne nehodného přiměl
k této práci, abyste mne podporoval modlitbami
u společného našeho ochránce, aby on, jenž Vám do-
pomohl svými zásluhami dosáhnouti hodnosti bis-
kupské, zatím co pro Vás v příštím životě získá
u Krista Pána korunu slávy za užitek odevzdaný ze
svěřených ovcí, mně ráčil vymoci aspoň odpuštění
hříchů. Dále Vás naléhavě prosím, abyste svou zna-
menitou moudrostí zahladil na této mé práci to, co
nemoudrého má pošetilost ze sebe vydala, a svou
učeností abyste ji ozdobil. Také ji račte svým po-
tvrzením opatřiti, aby aspoň ve Vaší diecési směla
býti opisována a čtena.

Toľik tedy krátce předeslavše, přistupme, opírajíce se
jak o zásluhy blahoslaveného mučedníka, tak o Vaše

precibus vestris suffulti, auxiliante domino nostro et
60 salvatore Iesu Christo.

(1.)

1,1 Moravia, regio Sclavorum, antiquis temporibus fama
memorante creditur et noscitur Christi fidem perce-
pisse, Augustini, magnifici doctoris, ut aiunt, tempo-
ribus. Bulgri vel Bulgarii attamen longe ante eadem
5 potiti fore referuntur gracia. Siquidem Quirillus qui-
dam, natione Grecus, tam Latinis quam ipsis Gre-
corum apicibus instructus, postquam Bulgri credide-
rant, aggressus est in nomine sancte Trinitatis et indi-
vidue Unitatis eciam supradicte genti, Moravie de-
10 genti, fidem domini nostri Iesu Christi predicare. Et
cooperante divina gracia, postquam illos Christo lu-
cratus erat, eciam apices vel characteres novas comperit
et vetus novumque testamentum pluraque alia de
Greco seu Latino sermone Sclavonicam in linguam
15 transtulit. Missas preterea ceterasque canonicas horas
in ecclesia publica voce resonare statuit, quod et
usque hodie in partibus Sclavorum a pluribus agitur,
maxime in Bulgariis, multaque ex hoc anime Christo
domino acquiruntur.

20 Cumque quodam tempore memoratus Quirillus Ro-
mam causa oracionis adisset, a summo pontifice vel
a reliquis sapientibus et rectoribus ecclesie redargui-
tur, ut quid contra statuta canonum ausus fuerit mis-
sarum sollempnia instituere canere Sclavonica lingua.

25 Illo humiliter satisfaciente illis nec omnino mitigare
eos valente, arrepto psalterio versum psalmigraphi in
medium recitavit, quo dicitur: Omnis spiritus laudet ^{Ps 150,6}
Dominum. Et ipse versui alludens: Si, inquit, omnis
spiritus laudet Dominum, cur me, patres electi, prohi-
30 betis missarum celebritatem modulare Sclavonicę seu

modlitby, k oslavení těch skutků, s pomocí Pána na-
šeho a spasitele Ježíše Krista.

1

Morava, země slovanská, přijala, jak se podle ústního
podání věří a uznává, víru Kristovu za dávných
časů, za časů, jak se praví, slovného učitele Augus-
tina. Avšak Bulgrové neboli Bulhaři dosáhli prý této
milosti již dávno před tím. Neboť nějaký Cyril,
rodem Řek, vzdělaný stejně v písemnictví latinském
jako v samém řeckém, když před tím Bulhaři víru
přijali, jal se ve jménu svaté Trojice a nerozdílné
Jednoty také národu svrchu řečenému, na Moravě
bydlícímu, kázati víru Pána našeho Ježíše Krista.
A když je získal Kristu, s přispěním milosti boží také
nové značky nebo písmeny vynalezl a Starý i Nový
zákon a ještě jiné knihy přeložil z řečtiny a latiny do
jazyka slovanského. Mimoto ustanovil, aby se mše
a ostatní kanonické hodinky zpívaly v kostele obec-
ným jazykem, jak se až podnes v zemích slovanských
namnoze děje, hlavně v Bulharsku, a mnoho duší se
tím Kristu Pánu získává.

Když pak jednou přišel jmenovaný Cyril do Říma
za pobožností, byl obviněn od papeže a od ostatních
představených a správců církevních, že se odvážil
proti kanonickým řádům ustanoviti, aby se boho-
služby zpívaly slovanským jazykem. Když se po-
korně před nimi ospravedlňoval, ale nemohl jich
vůbec obměkčiti, uchopil žaltář a přečetl veřejně
přede všemi verš žalmistův, v němž se praví: Všeliký
duch chval Hospodina. A poukazuje na tento verš,
řekl: „Jestliže všeliký duch má chváliti Hospodina,
proč mně, otcové vyvolení, bráníte zpívati služby boží

alia queque de Latino vel Greco verbo eorum vertere
in sermonem? Si enim quivissem ullomodo subvenire
populo illi, ut ceteris nacionibus, lingua Latina vel
Greca, omnimodo id non presumpsissem. Sed cernens
35 populum dure cervicis fore et omnino ydiotas et
ignaros viarum Dei, solum hoc ingenium Omnipotentem
cordi meo inspirante comperi, per quod eciam multos
illi acquisivi. Quapropter ignoscite mihi, patres
et domini, siquidem et beatus Paulus apostolus,
40 doctor gentium, in epistola ad Corinthios inquit: I C 14,39
Loqui linguis nolite prohibere. At illi hec audientes
et admirantes tanti viri fidem, auctoritate sua statuunt
et firmant suprascripto sermone partibus in illis
missarum sollempnia ceterasve canonicas horas ymnizari.

Ipse autem beatus Quirillus inibi persistens monachum
cumque habitum suscipiens, diem clausit extremum,
relinquens supra memoratis in partibus fratrem suum
nomine Metodium, virum strenuum omnique decoratum
sanctitate. Qui et postquam multos Christi domini
50 manipulos in horreo congregarat, ab ipso principe,
qui partibus in illis tunc dominabatur et imperabat
universe terre ceu magnificus imperator, statuitur
summus pontifex, habens sub se septem eiusdem
sanctitatis pontifices. Sed quia ab ipso mundi exordio,
55 vetiti postquam sumpsit amaritudinem prothoplastus
pomi, seminarium discordie inter humilitatem et superbiam,
inter dilectionem et odium et reliqua virtutum
odoramenta viciorumque fetorem humani generis
60 inimicus usque ad presens fundere non desistit,
ac dolens populum suis semper serviciis mancipatum
sibi subtrahi veroque regi Christo domino acquiri,
totis nequiciarum armis indutus, novos satellites et
ignaros ad tantam perfidiam bellandi adit, discordia-

slovansky nebo jiné texty překládati z latinského
a řeckého znění do této řeči? Neboť kdybych byl mohl
nějak pomoci onomu lidu, jako ostatním národům,
jazykem latinským nebo řeckým, jistě bych se byl
toho neodvážil. Ale pozoruje, že má ten lid tvrdou
šjji a že jsou nevzdělaní a neznalí cest božích, jedině
tento prostředek jsem našel, jež všemohoucí Bůh
vnukl srdci mému a jímž jsem jich také mnoho
pro něho získal. A proto nemějte mi za zlé, otcové a páni.
Vždyť i blahoslavený apoštol Pavel, učitel pohanů,
v listě ke Korintským praví: Jazyky mluvíti nezbraňujte.“
A tu oni slyšíce to a podivujíce se víře tak
velikého muže, svým usnesením ustanovili a písemně
potvrdili, aby se směly v oněch zemích mešní obřady
a ostatní kanonické hodinky zpívati svrchu uvedeným
jazykem.

Sám pak blahoslavený Cyril zůstal v Římě a obléknuv
mnišský šat, dokonal tam poslední den svého
života, zůstaviv ve svrchu řečených zemích bratra
svého jménem Metoděje, muže horlivého a všelikou
svatostí ozdobeného. A když tento mnoho snopů do
stodoly Krista Pána shromáždil, je od samého vládce,
jenž tehdy v onom kraji panoval a vládl veškeré zemi
jako vznešený císař, ustanoven arcibiskupem, máje
pod sebou sedm biskupů stejné svatosti. Ale jakož nepřítel
pokolení lidského od samého počátku světa,
od té chvíle, co první člověk okusil trpkosti zakázaného
jablka, až do dnešní doby neustává rozseváti
semeno nesvornosti mezi pokoru a pýchu, mezi lásku
a nenávisť a mezi ostatní vůně ctností a zápach
neřestí, tak nyní těžce nese, že je mu odnímán lid,
jenž byl stále podroben jeho otroctví, a že je získáván
pravého krále Krista Pána. I oděje se všemi zbraněmi
zloby, nové a neznámé pomocníky si k svému
ničemnému boji získá, otrávené semeno svárů roz-

65 rum venenata semina inter ipsos primarios rectores-
que iactitat, superbie ac avaricie ignita tela parat in
tantum, ut Zuentepulc, qui erat nepos principis vel
regis religiosi, qui institutor et rector totius Christiani-
tatis seu religionis benignus extiterat, ipsum avuncu-
70 lum suum insidiis appetitum regno pelleret, visu pri-
varet vitamque eius veneno conaretur auferre. Sed
hausto ille pestifero potu, protegente se divina gracia,
nil adversi patitur.

Dehinc Zuentepulc tyrannide suscepta, fastu arro-
75 gancie inflammatus, cum sibi militantibus sodalibus
pontificis Metudii predicacionem mellifluam quasi
respuit monitaque sacratissima non pleniter recepit,
verum membra sua, scilicet plebem populumque
suum, partim Christo, partim dyabolo servire exhi-
80 buit. Quapropter a pontifice beate memorie supra
notato pagus eius cum habitantibus incolis anathe-
mate percussa cum sulcis suis et fructibus diversis cla-
dibus attrita usque in hodiernum diem deflet. Data est ^{1r 18,16}
enim in direpcionem et captivitatem et predam et deri-
85 sum et desolacionem et in sibilum universe carni gra-
dienti per eam, quoniam non est societas luci ad teneb-
ras nec convencio Christi cum Belial. Quorum exempla ^{2 c 6,14-15}
nos quoque videntur respicere, qui eisdem passibus
conamur incedere, quoniam qui domum vicini sui
90 conspicit concremari, suspectus debet esse de sua.

(2.)

2,1 At vero Sclavi Boemi, ipso sub Arcturo positi, cultibus
ydolatrie dediti, velut equus infrenis sine lege, sine
ullo principe vel rectore vel urbe, uti bruta animalia
sparsim vagantes, terram solam incolebant. Tandem
5 pestilencie cladibus attriti, quandam phitonissam, ut

metá mezi samy vladaře a náčelníky a ohnivé střely
pýchy a lakoty chystá, až Svatopluk, jenž byl syno-
vec toho slavného vládce nebo krále, který se stal
dobrotivým zakladatelem a vůdcem všeho křestan-
ství a náboženství, vlastního svého strýce úkladně
přepadl, s trůnu ho svrhl, oslepil a pokusil se ho jedem
o život připravit. Ačkoliv však tento vypil smrto-
nosný nápoj, přece chráněn jsa boží milostí, neutrpěl
žádné škody.

Potom Svatopluk, když se násilím zmocnil vlády,
v záchvatu pýchy a zpupnosti společně se svou dvor-
skou družinou takřka pohrdl jako med plynoucím
kázáním biskupa Metoděje a na jeho přesvatá napo-
mínání plně nedbal, nýbrž dovolil svým údům, to
jest lidu a národu svému, zčásti Kristu a zčásti ďáblu
sloužiti. Proto byla jeho krajina a země i s lidmi ji
obývajícimi od svrchu uvedeného biskupa blahosla-
vené paměti dána do klatby a zkrušena na svých polích
a plodinách rozličnými pohromami, takže až do
dnešního dne proto úpí. Neboť byla dána v plen
a zajetí, v kořist a posměch, v spuštění a potupu všeli-
kému tělu chodícímu po ní, poněvadž není obcování
světla s temnotami, ani smíru mezi Kristem a Beliá-
lem. A tyto příklady vztahují se patrně i na nás,
kteří se pokoušíme v týchž stopách kráčet, poněvadž
ten, kdo spatří hořeti dům souseda svého, musí mít
starost o svůj vlastní.

2.

Ale Slované čeští, usazení pod samým Arkturem
a oddaní uctívání model, žili jako kůň neovládaný
uzdou, bez zákona, bez knížete nebo vládce a bez
města, potulující se roztroušeně jako nerozumná zvířa-
ta, toliko širý kraj obývali. Konečně když byli po-